

SEMANTIČKE PARADIGME PREDIKATA UNUTARNJIH STANJA U RUSKOM JEZIKU

Nastja Poljak *
Filozofski fakultet, Zagreb

U članku se glagoli unutarnjih stanja promatraju na tri razine, i to: 1) kao glagoli koji označavaju stanje kojemu nije određen početak ili kraj i koje ne dovodi do rezultata (inherentno stativni glagoli); 2) kao glagoli koji označavaju nastajanje stanja (inohativni glagoli) i 3) kao glagoli koji upućuju na uzrok promjene stanja (kuzativni glagoli). Derivacijski odnos među ova tri skupa tvori strukturu koja situaciju stanja povezuje s dinamičnom situacijom procesa i rezultira trima paralelnim nizovima glagola iste semantičke paradigme koja izražava emocionalna stanja i osjećaje.

Gljučne riječi: inherentno stativni glagoli, inohativni glagoli, kuzativni glagoli

KLASIFIKACIJA UNUTARNJIH STANJA

Istraživanje temeljnih ljudskih emocija i njihova klasifikacija je složen zadatak, čijem bi rješenju, prema nekim autorima (Wierzbicka, 1986: 584), pridonijela stroga semantička analiza, utemeljena na semantičkom metajeziku primjenjivom na pojmovni svijet i jezik bilo koje ljudske zajednice. Takav jezik uključuje jednostavne, elementarne pojmove kao što su 'reći', 'htjeti', 'dobro', 'loše', 'osjećati', 'misliti', 'znati' ('universal semantic primitives') koji su našli leksički izraz u gotovo svim jezicima, a nisu jezično ili kulturološki obilježeni kao pojmovi 'strah', 'stid', 'odvratno' ili 'tužno'. Pomoću njih se može s većom sigurnošću opisati unutarnje stanje subjekta i pritom ne upasti u začarani krug tumačenja jednih pojmova drugima iz iste tematske skupine. 'Strah' se, na primjer, obično opisuje kao 'osjećaj straha zbog nečega', 'osjećaj da se nešto loše može dogoditi', te kao 'strepnja ili briga za nekoga'; 'strepnja' se opisuje kao 'nemir zbog straha da se nešto loše ne dogodi' i kao 'briga ili strah za nekoga'.

Po mišljenju Wierzbicke svi nazivi emocija – radost, tuga, srdžba, strah, nezadovoljstvo,

nastali su 'skraćivanjem deskriptivnih formula' kojima subjekt uspoređuje proživljenu emociju s onom koju u njegovoj svijesti izaziva opis situacije. Takav opis straha mogao bi teći ovako:

X se boji.

X osjeća ono što osjeća čovjek kada misli da mu se nešto loše može dogoditi.

X zna da on to ne može spriječiti.

X ne želi da se to dogodi.

Iz ovakve analize proizlazi nekoliko činjenica. Prvo, uočljive su sastavnice koje ulaze u značenje 'bojati se': a) X se nalazi u nekom emocionalnom stanju, b) događaj koji slijedi je loš, c) događaj je vrlo vjerojatan, d) ostvarenje događaja ne ovisi o volji subjekta X (Zaliznjak, 1992). Drugo što proizlazi iz ovakve analize jest, da je uzrok ono čime se opisuje stanje (stanje nastaje uslijed toga što se dogodilo ono što subjekt nije htio da mu se dogodi). I treće, kao pri drugim tumačenjima pojma tako i pri ovom, događaj i emocija povezani su mentalnim aktom, dakle svijesću o situaciji koja je stanje izazvala. Stoga bi pojam 'strah' i predikat 'bojati se' pripadali graničnom tematskom području unutarnjih stanja, nalazeći se između emocionalnih i mentalnih stanja (Zaliznjak, 1992).

Pri klasifikaciji stanja ulogu imaju svojstva predikata koja se odnose na aspekte specifičnosti, kvalitite i intenziteta. Kvalitativni predznak '+' za ocjenu 'dobro' dobit će područje radosti, predznak '-' za 'loše' – područje straha ili žalosti. Uzbudjenje ili nemir nemaju određeni predznak, jer se uznemiriti možemo i zbog radosti i zbog žalosti, iznenaditi nas mogu i ugodno i neugodno. Samo stanja s određenim predznakom pripadaju skupini specifičnih, glavnih emocionalnih stanja, a ostala se smatraju nespecifičnima (Volf, 1989: 60). Obično predznak stanja pripada istodobno i uzroku stanja: 'Ему стало стыдно, что у него оставались ещё сомнения', – 'что у него оставались ещё сомнения' uzrok je emocionalnog stanja i objekt ocjene s predznakom '-'.

Ocjene 'dobro' i 'loše' s komponentom 'osjećati' tvore vrstu kvalifikacije, onu emotivnu, a iste ocjene s komponentom 'smatrati' tvore racionalnu kvalifikaciju. Objekt emocionalne ocjene je situacija, a racionalne ocjene – činjenica. Neka stanja isključuju racionalnu ocjenu, na primjer, 'любить', 'раскаиваться' 'испытывать отвращение'.

I emocionalna i racionalna ocjena mogu imati različit stupanj intenziteta – slab, srednji i jak. U emocije vrlo jakog intenziteta ubrajaju se afekti, pri kojima subjekt gubi nadzor nad svojim emocijama i nad njihovim manifestacijama: 'Его трясло от страха'.

Emocionalno stanje uznemirenosti, uzbudjenosti izraženo glagolom, moglo bi se prema intenzitetu podijeliti u podskupove s pripadajućim sinonimima (Vasil'ev, 1981):

a) 'волноваться из-за боязни, страха за кого-л., что-л.':

беспокоиться	uznemiravati se (brinuti se, uzrujavati se)
тревожиться	brinuti se (uzrujavati se)
заботиться, бояться	brinuti se (uznemiravati se), bojati se

b) 'испытывать волнение, отзываясь на что-л. душевным страданием, беспокойством':

болеть душой	srce se kome steže
болеть (pren.)	brinuti se (uzbuđivati se, uznemiravati se, patiti)
переживать (razg.)	uzbuđivati se (mučiti se)

c) 'беспокоиться, проявляя нервозность, раздражение':

нервничать	nervirati se
психовать (prost.)	(iz)nervirati se (ponašti se neuravnoteženo, luckasto)

d) 'сильно волноваться, бурно, с жаром проявляя свою возбуждённость':

горячиться (razg.)	padati u vatru (žestiti se)
кипятиться (razg. pren.)	kipjeti od bijesa (uzrujavati se, uzbuđivati se, ljutiti se)

e) 'сильно волноваться из-за растерянности, замешательства':

находиться (быть) в смятении (растерянности, замешательстве)	biti smeten (smušen, zbunjen)
---	-------------------------------

f) 'волноваться очень сильно, до потери самообладания':

не находить себе места;	biti uzrujan, (nervozan, uzbuđen)
душа не на месте у кого-л.;	biti nemiran

чувствовать себя (быть, сидеть)
как на горячих углях (угольях).

sjediti kao na žeravici

g) ‘волноваться очень сильно, до внутренней дрожи’:

трепетать (pren.) drhtati (bojati se, uznemiravati se)

h) ‘быть в крайне возбуждённом состоянии, близком к ненормальному’:

неистовствовать	bjesnjeti (ludovati, razjariti se, mahnitati)
бушевать (razg.)	praskati (vikati, praviti ispade, skandale)
беситься	bjesnjeti (razjariti se, mahnitati)
бесноваться	bjesnjeti (razjariti se, mahnitati, gubiti vlast nad sobom)
бешенствовать (pren.)	bjesnjeti

Graduiranje pridjeva ‘грустный’ također se može podijeliti u podskupove s pripadajućim sinonimima (Glazanova i Štern, 1996):

1. *podskup:*

- невесёлый, меланхоличный, безрадостный, минорный
- опечаленный, скучный, расстроенный, грустный, печальный

2. *podskup:*

- поникший, пессимистический, пасмурный, унылый
- тоскливый, сумрачный, подавленный
- плачевный, горестный, угрюмый, мрачный
- скорбный

PREDIKATI EMOCIONALNIH STANJA I KAUZATIVNE KONSTRUKCIJE

U tumačenje značenja emocionalnih stanja ulazi uzrok stanja, budući da je svako stanje rezultat nekog djelovanja. Predikat emocionalnog stanja ima dva aktanta: prvi – subjekt stanja koji je živi neaktivni sudionik situacije, onaj koji proživljava neko stanje, i drugi – uzrok stanja (predikatu emocionalnog odnosa, na primjer, ‘любить’, drugi obavezni aktant je objekt odnosa).

Razlika između semantičke uloge uzroka i objekta dolazi do izražaja na sintaktičkoj razini: dok objekt mora biti izražen, uzrok se može podrazumijevati, on može i ne mora biti izražen jer subjektu ne mora biti jasan uzrok njegova stanja, ili uzrok stanja ne mora ni postojati

(bezrazložan strah, bezrazložna tuga). Na primjer: ‘Я боюсь’; ‘Мне страшно’; ‘Мне грустно’ (ali: ‘Я люблю дочь’. ‘Он испугался лая собаки’). Uzrok emocionalnog stanja je događaj ili situacija, no često se na tom mjestu pojavljuje uzročnik, ‘krivac’ stanja: ‘Я огорчаюсь из-за тебя’, zapravo je semantička elipsa, jer uzrok stanja nije sama osoba nego neka njena osobina ili neki događaj u kojem ona sudjeluje: ‘Я огорчаюсь из-за того, что ты говоришь’.

Aktantu sa značenjem uzroka svojstveno je također to da može zauzeti položaj subjekta u konstrukcijama s predikatima koji sadrži dopunsku komponentu kauzacije; na primjer: ‘Это известие меня огорчило’.

Predikati s kauzativnim značenjem tvore paralelan niz s predikatima stanja (inherentno stativnim glagolima) analognog značenja. Kau-

zativni su, na primjer, glagoli огорчить, раздражать, возмущать, удивлять, ужасать, радовать, пугать, сердить, беспокоить, ободрять, i njihovi perifrastički sinonimi: приводить в уныние, (трепет, отчаяние), вселять бодрость, вызывать смех (ужас, волнение, восторг, страх), причинять огорчения, навевать скуку (Арутюнова, 1976:153). Semantika takvih predikata sadrži logičko značenje kauzacije i oznaku psihičkog stanja osobe, a uzrok stanja naveden je u subjektu.

Mjesto uzroka može zauzeti uzročnik, kauzator stanja, tako da je sintaktički subjekt često i uzročnik stanja: 'Его грубость рассердила меня' → 'Он рассердил меня', a podrazumijeva se da su uzrok svojstva osobe. A kad se navode i svojstva, tad se uzrok i uzročnik razdvajaju: 'Он огорчает меня своей грубостью'.

Kauzator stanja je aktivni subjekt koji kontrolira svoja djela: 'Я нарочно сказал это, чтобы её обрадовать', za razliku od subjekta stanja koji pritom ostaje neaktivan: 'Её обрадовали его слова'.

Na uzrok se može upozoriti i implicitno prijevima povišenog ili sniženog emocionalnog stanja tipa 'весёлый, грустный' koji mogu biti atributne oznake kako subjekta tako i predmeta ili situacije. U rečenici: 'Завтрак был весёлый, veselo je bilo sudionicima doručka, a neimenovana svojstva tog događaja uzrok su veselog emocionalnog stanja.

SEMANTIČKE PARADIGME PREDIKATA

Predikati emocionalnih stanja imaju opće svojstvo koje odlikuje predikate svih unutarnjih stanja, a to je ograničeno trajanje na vremenskoj osi tijekom kojeg stanje predstavlja cjelinu u svakom trenutku. Određena ili neodređena ograničenost trajanja, kao i početak ili iscrpljenost emocionalnog stanja mogu se izraziti prefiksom, na primjer: пропустить, погрузнеть, загрустить, истосковать.

Iskazivanjem postojanja samog stanja nasuprot iskazivanju nastajanja stanja (inchoativno-

st), te iskazivanjem uzroka stanja (kauzativnost) nasuprot neiskazivanju uzroka (nekauzativnost), glagoli emocionalnih stanja ulaze u semantičke paradigme.

Glagol 'волноваться', na primjer, ima sljedeću paradigmu:

- волноваться (испытывать волнение) i sinonime
- взволновываться (приходить в волнение) i sinonime
- волновать (приводить в волнение) i sinonime.

Navodimo semantičke paradigme za pojedine skupine predikata unutarnjih stanja. One uključuju po tri niza glagola – u prvom su nizu stativni, u drugom inchoativni a u trećem kauzativni glagoli:

- a) povišeno duševno stanje:
 - радоваться, ликовать, быть на верху блаженства, быть на седьмом небе;
 - обрадоваться, восторгаться, восхищаться, пьянеть от радости, веселеть, развеселиться;
 - радовать, восторгать, восхищать, опьянять, веселить, развеселить;
- b) sniženo duševno stanje:
 - грустить, кручиниться, печалиться, тужить, скучать, тосковать, хандрить, страдать; опечаливаться, огорчаться, удручаться, унывать, отчаиваться, падать духом, сникнуть;
 - печалить, опечаливать, огорчать, удручать, сокрушать, омрачать, туманить, убивать;
- c) nemir, uzbuđenost
 - волноваться, беспокоиться, тревожиться, заботиться, болеть душой, болеть, переживать;
 - возбуждаться, лишаться покоя, будоражиться, беспокоиваться, встревожиться;

- волновать, возбуждать, будоражить, беспокоить, беспокоивать, тревожить;
- d) milina, ganuće
 быть в умилении, быть умилен, быть в умиленном состоянии, быть растроган;
 умиляться, трогаться, растрогиваться, разнеживаться, растаять, смягчаться;
 умилять, растрагивать, трогать, разнеживать, размягчать, оттаивать;
- e) nelagoda, nesigurnost
 смущаться, конфузиться, стесняться, чувствовать себя не в своей тарелке;
 смущаться, конфузиться, впадать в смущение, теряться, терять голову;
 смущать, конфузить, ставить в неловкое положение, стеснять, приводить в замешательство;
- f) strah
 бояться, пугаться, робеть, трусить, испытывать трусливость, проявлять трусость, пасовать;
 пугаться, устрашаться, ужасаться, душа уходит в пятки, волосы становятся дыбом;
 пугать, страшить, устрашать, внушать (вселять) страх, ужасать, наводить ужас;
- g) čuđenje i zapanjenost
 удивляться, изумляться, поражаться, не верить глазам, недоумевать, разводить руками;
- удивляться, изумляться, поражаться, делать большие глаза, впадать в недоумение;
- удивлять, изумлять, поражать, ошеломлять, озадачивать, смущать;
- h) neutralno raspoloženje
 быть в нормальном состоянии, быть в норме;
- i) raspoloženje (općenito)
 быить в настроении, в хорошем настроении, в хорошем расположении духа, настроен хорошо;
 настроиться на хороший лад;
 настраивать, располагать;
- j) negaspoloženje
 быть не в настроении, не в духе, вставать не с той ноги, хандрить, киснуть;
 расстраиваться, раскисать;
 расстраивать, портить кровь.

■ ZAKLJUČAK

Predikati unutarnjih stanja imaju opće svojstvo koje odlikuje predikate svih unutarnjih stanja, a to je ograničeno trajanje na vremenskoj osi za vrijeme kojeg stanje predstavlja cjelinu u svakom trenutku. Iskazivanjem postojanja samog stanja nasuprot iskazivanju nastajanja stanja (inhoativnost), te iskazivanjem uzroka stanja (kauzativnost) nasuprot neiskazivanju uzroka (nekauzativnost), glagoli emocionalnih stanja dosljedno tvore semantičke paradigme.

REFERENCIJE

- Арутюнова, Н. Д. (1976). *Предложение и его смысл*. Москва: Наука.
- Глазанова, Е. В., Штерн, А. С. (1996). Градуальное измерение вербальной семантики. У: *Семантика и коммуникация*. Санкт-Петербург: ИСПУ.
- Васильев, Л. М. (1981). *Семантика русского глагола*. Москва: Высшая школа.
- Вольф, Е. М. (1989). Эмоциональные состояния и их представления в языке. У: Арутюнова, Н. Д. *Логический анализ языка*. Москва: Наука
- Зализнюк, А. А. (1992). Исследования по семантике предикатов внутреннего состояния. У: *Slavistische Beitrage*, 298. Munchen: Verlag Otto Sagner.
- Wierzbicka, A. (1986). Human emotions: Universal or Culture-Specific? *American Anthropologist*, 88, 3, 584–594.

Rječnici:

- Poljanec: *Rječnik rusko-hrvatskog ili srpskog jezika* (1987). Zagreb: Školska knjiga.
- *Словарь синонимов русского языка* (1975). Ленинград: Наука.

SEMANTIC PARADIGMS OF INTERNAL PREDICATES IN RUSSIAN

Summary

This paper discusses three types of internal predicates: (1) as inherent stative ones, (2) as inchoatives, and (3) as causatives. All three are in derivational relationship with one another. They represent a structure that enables stative situations to connect the dynamic situations of process, and they form one semantic paradigm of internal state predicates.

Key words: inherent stative verbs, inchoative verbs, causative verbs